

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра політології
Освітня програма «Політологія»

Чабанна Маргарита Валеріївна

**Методичні рекомендації для викладання та вивчення курсу
«ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

Київ – 2026

Чабанна М. В. Методичні рекомендації для викладання та вивчення курсу «Політична психологія» / Маргарита Валеріївна Чабанна. К. : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2026. 37 с.

Схвалено рішенням кафедри політології Національного університету «Києво-Могилянська академія», протокол № 13 від 3.06.2026 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету соціальних наук та соціальних технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія», протокол № 8 від 24.06.2026 р.

Рецензенти:

Гірник Андрій Миколайович, кандидат філософських наук, професор кафедри психології та педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Явір Віра Анатоліївна, доктор політичних наук, провідний науковий співробітник відділу конституційного та муніципального права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

ЗМІСТ

Анотація	2
Вступ	4
Мета курсу	6
Здобуті компетентності та результати навчання	8
Методи викладання та форми оцінювання	10
Лекційні заняття	11
Семінарські заняття	16
Теми письмових робіт	24
Умови визначення навчального рейтингу	26
Вимоги і критерії оцінювання	26
Політика доброчесності	28
Рекомендовані джерела та література	29

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Політична психологія» спрямована на формування у студентів-політологів системного розуміння психологічних чинників політичної діяльності, зокрема процесів формування політичної свідомості, політичної поведінки та громадської участі. Відповідно, навчальний курс поєднує підходи політології та психології для аналізу індивідуальних і колективних аспектів політичної діяльності.

У межах дисципліни розглядаються теоретичні засади політичної психології як науки, чинники формування політичної свідомості, роль раціональності та ірраціональних компонентів у політиці. Значна увага приділяється дослідженню політичної участі, електоральної поведінки, феномену політичного лідерства, владних відносин і легітимності влади. Зміст охоплює аналіз ціннісних орієнтацій, ідеологій, стереотипів і колективного несвідомого як чинників формування політичних переконань та ідентичності. Окремо розглядаються процеси політичної соціалізації та ресоціалізації, у т. ч. під впливом суспільно-політичних трансформацій. Важливим компонентом дисципліни є вивчення психології натовпу, особливостей та історичної ролі масового суспільства, механізмів соціальної уніфікації та деіндивідуалізації, а також особливостей функціонування тоталітарних режимів і способів встановлення тотального контролю. Значна увага приділяється ролі освіти, медіа та інформаційних технологій у формуванні політичної свідомості, способам політичного маніпулювання, психолінгвістичним аспектам політичної комунікації та явищу новомови.

Семінарські заняття орієнтовані на розвиток аналітичних навичок студентів, уміння застосовувати теоретичні знання до аналізу сучасних політичних процесів, критично оцінювати політичну інформацію та розуміти психологічні засади політичної поведінки.

У результаті вивчення дисципліни студенти набувають здатності аналізувати політичні процеси з урахуванням психологічних чинників, інтерпретувати поведінку політичних акторів, а також виявляти механізми впливу на суспільну свідомість у сучасних політичних системах.

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КУРСУ: 2 кредити ЄКТС

Заняття в аудиторії: 20 год.

Самостійна робота: 40 год.

Форма підсумкового оцінювання: залік

Семестр викладання: 2

ВИКЛАДАЧ:

Чабанна Маргарита Валеріївна

доктор політичних наук,

завідувач кафедри політології,

факультет соціальних наук та соціальних технологій

e-mail: chabanna@ukma.edu.ua

ВСТУП

В сучасних умовах безпекових викликів, трансформації політичних систем, зростання ролі масової комунікації та інформаційних технологій особливого значення набуває розуміння психологічних механізмів формування політичної свідомості та політичної поведінки. Методичні рекомендації з курсу «Політична психологія» розроблено для студентів спеціальності «Політологія» з метою надання теоретичних знань і формування навичок аналізу політичних процесів з урахуванням психологічних чинників політичної діяльності та політичної участі.

Навчальна дисципліна «Політична психологія» інтегрує підходи політичної науки та психології. Зміст насамперед охоплює дослідження індивідуальних і колективних аспектів політики, питання політичної свідомості та ідентичності, політичної соціалізації, ціннісних орієнтацій, стереотипів і колективного несвідомого, а також феноменів політичного лідерства, влади, масової поведінки та політичного маніпулювання.

Методичні матеріали структуровані відповідно до логіки курсу і включають плани лекційних та семінарських занять, перелік тем для обговорення, рекомендації щодо підготовки до занять, а також завдання для самостійної роботи студентів.

Вивчення дисципліни сприятиме формуванню у студентів комплексного бачення політики як сфери, в якій взаємодіють раціональні та ірраціональні чинники, індивідуальні переконання та колективні уявлення. При цьому основний акцент зроблено на розвитку критичного мислення, здатності до аналізу політичних явищ і процесів, формуванні навичок застосовувати теоретичні підходи до інтерпретації сучасної політичної реальності. Отримані знання та навички є важливими для підготовки фахівців у сфері політичного аналізу, публічної політики, комунікацій та управління.

Методичний комплекс може бути використаний як у процесі аудиторного навчання, так і для організації самостійної роботи студентів.

В розробці використано такі авторські публікації:

- Чабанна, М. (2014). Політична довіра до інститутів: передумови і наслідки для демократії. *Магістеріум. Політичні студії*, 58, 8–14.
- Чабанна, М. (2023). Концепт політичної довіри та реалії посттоталітаризму (методологічний аспект). *Політичні дослідження*, 2(6), 34–57.
- Чабанна, М. (2012). Ставлення громадян до участі у процесі прийняття політичних рішень як параметр політичної культури сучасного українського суспільства. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*, 134, 17–22.
- Чабанна, М. (2008). Особливості формування політичної свідомості українського суспільства. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 10.
- Чабанна, М. (2008). Політична культура тоталітарного суспільства. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*, 82, 35–39.
- Чабанна, М. (2002). Засоби формування нового типу особистості у тоталітарному суспільстві. *Наукові записки НаУКМА*, 20 (Спеціальний випуск, Ч. 1), 264–267.
- Chabanna, M. (2007). Psychological preconditions of totalitarianism and their effect on democratic transformations in European states. *Eurolimes: From Exclusive Borders to Inclusive Frontiers*, 4, 148–162.
- Чабанна, М. (2025). Суспільний вимір європейської інтеграції України: чинники та тенденції трансформації громадської думки. *Політичні дослідження*, 2(10), 81–105.
- Чабанна, М. (2025). Ціннісно-прагматичний вимір європейської інтеграції України. *ScientificWorldJournal*, 34(4), 318–337.

META КУРСУ

Метою викладання дисципліни є формування у здобувачів системного розуміння політики як сфери, в якій взаємодіють раціональні та ірраціональні чинники, індивідуальні установки та колективні уявлення, та формування здатності аналізувати політичну поведінку індивідів і соціальних груп з урахуванням ціннісних, когнітивних та емоційних чинників.

За результатами опанування дисципліни студенти набувають компетентностей, необхідних для комплексного аналізу політичних явищ і процесів із урахуванням психологічних чинників, що відповідає вимогам освітньо-наукових програм зі спеціальності «Політологія».

Зокрема, у результаті опанування навчального матеріалу буде сформоване розуміння предметної області політичної психології, її категоріально-понятійного апарату та основних теоретичних підходів; механізмів політичної соціалізації, політичної участі та мобілізації; ролі цінностей, ідеологій, стереотипів і колективного несвідомого у політиці;

слухачі курсу здобудуть знання про психологічні чинники формування політичної свідомості, політичної культури та політичної ідентичності; теорії політичного лідерства, влади та легітимності; основи політичного маніпулювання, інформаційних технологій і психолінгвістичних аспектів політичної комунікації.

Також передбачене формування навичок застосовувати теоретичні підходи політичної психології для аналізу політичних процесів і явищ; інтерпретувати політичну поведінку індивідів, соціальних груп і масових рухів; аналізувати чинники політичної участі, електоральної поведінки та протестної активності; оцінювати вплив політичних технологій і маніпулятивних технік на суспільну свідомість; здійснювати критичний аналіз політичної інформації та комунікації; застосовувати міждисциплінарні підходи у дослідженні політики.

Окрім того, до сформованих компетентностей належить здатність аргументовано викладати власні судження щодо політико-психологічних явищ у письмовій та усній формах; брати участь у фахових дискусіях, демонструючи навички критичного мислення; використовувати наукову термінологію та сучасні методи аналізу у професійній комунікації; а також здатність до самостійного навчання; вміння дотримуватись етичних стандартів та норм академічної доброчесності у навчальній діяльності.

Програмні результати навчання охоплюють професійний та особистісний розвиток студентів. Курс спрямований на здобуття теоретичних знань про психологічні чинники політичних процесів та формування навичок здійснювати та презентувати дослідження у галузі політичної психології, з урахуванням її міждисциплінарності.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У відповідності до ОП «Політологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю С 2 Політологія (Political Science) галузі знань С “Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини” в Національному університеті «Києво-Могилянська академія», в результаті вивчення дисципліни «Політична психологія» повинні бути сформовані такі загальні компетентності:

ЗК01. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК05. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК08. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності та спеціальні компетентності:

СК01. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

СК03. Здатність описувати, пояснювати та оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.

СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

Програмні результати навчання:

ПРН-2. Вільно спілкуватися державною та однією з іноземних мов усно і письмово у професійній діяльності.

ПРН-3. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.

ПРН-6. Знати свої права та обов'язки як члена демократичного суспільства та використовувати їх у професійній діяльності.

ПРН-8. Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.

ПРН-10. Вміти описувати, пояснювати та оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

ПРН-12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

У процесі викладання дисципліни застосовуються методи, спрямовані на розвиток аналітичного та критичного мислення: традиційні лекції; лекції-дискусії; аналіз кейсів політичної поведінки, політичного лідерства, маніпулятивних технік; рольові ігри, моделювання політичних ситуацій; проектно-орієнтоване навчання, робота в командах; семінарські дискусії; підготовка аналітичних есе.

Оцінювання результатів навчання здійснюється в процесі поточного та підсумкового контролю.

Загалом поточний контроль передбачає насамперед оцінювання усних відповідей та участі у семінарських заняттях; представленні індивідуальних та командних проєктів; участі у дискусіях і дебатах. Семінарські заняття відбуватимуться у форматі представленням індивідуальних та/або командних презентацій на теми, вказані у переліку до кожного заняття. Від студентів очікуються 2 індивідуальні або командні презентації (виступи) тривалістю до 15 хв. Окремо оцінюється участь студентів в дискусіях та обговоренні презентацій. Окремим видом роботи є написання аналітичних текстів.

Підсумковий контроль відбувається у формі усного заліку.

ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ

Теми	К-ть год.
Політична психологія: предмет вивчення та основні поняття	2
Політична свідомість та чинники політичної участі	2
Ціннісно-психологічні аспекти політичних переконань	2
Способи формування політичної свідомості та політичної поведінки	2
Політичні технології та політичне маніпулювання	2

Лекція 1. Політична психологія: предмет вивчення та основні поняття.

1. Політична психологія як наука.
2. Суспільство як об'єкт вивчення у контексті політології.
3. Чинники формування політичної свідомості. Роль раціональності в політиці.

У лекції розглянуто політичну психологію як міждисциплінарну галузь знань, що досліджує психологічні механізми політичної поведінки, свідомості та взаємодії індивідів і соціальних груп у політичному процесі; її предмет, завдання та місце в системі суспільних наук. Приділено увагу суспільству як об'єкту вивчення у контексті політології, особливостям взаємодії психологічних і політичних процесів. Основні акценти зроблено на чинниках формування політичної свідомості, механізмах впливу соціального середовища на політичні орієнтації та поведінку особистості, а також впливу соціалізації, освіти, засобів масової комунікації, культурних традицій, історичної пам'яті та сучасного інформаційного середовища. Окремо розглянуто роль раціональності в політиці, співвідношення раціональних та емоційних компонентів політичного вибору і значення таких чинників для

розуміння політичної поведінки громадян, а також відповідні особливості прийняття політичних рішень.

Лекція 2. Політична свідомість та чинники політичної участі.

1. Поняття суспільної та політичної свідомості.
2. Чинники політичної участі.
3. Форми політичної участі.
4. Психологія натовпу.
5. Феномен політичного лідерства.
6. Прагнення до влади та владні відносини в політиці. Політична довіра та її роль у легітимації влади.

У лекції розглянуто сутність суспільної та політичної свідомості, їхню структуру, функції та роль у формуванні політичної поведінки особистості та соціальних груп. Також висвітлено основні підходи до розуміння політичної участі як важливого елементу демократичного процесу, проаналізовано її мотиваційні, соціально-психологічні та інституційні чинники. Особливу увагу приділено формам політичної участі громадян – від традиційних механізмів представницької демократії до сучасних способів громадянської активності та цифрової участі.

Окремо розглянуто психологічні особливості поведінки натовпу, механізми емоційного зараження, конформізму, навіювання та колективної дії, а також їхній вплив на перебіг політичних процесів.

Акценти зроблено на феномені політичного лідерства, психологічних основах формування авторитету та впливу лідера, прагненні до влади та особливостях владних відносин у політиці.

Увагу приділено поняттю політичної довіри, чинникам її формування та значенню для легітимації влади, стабільності політичної системи і ефективного функціонування демократичних інститутів.

Лекція 3. Ціннісно-психологічні аспекти політичних переконань.

1. Цінності та ідеології.
2. Роль стереотипів у суспільній та політичній комунікації.
3. Роль колективного несвідомого у формуванні політичних орієнтацій.
4. Типи політичної свідомості. Авторитарна особистість. Психологія масового суспільства.

У лекції розглянуто ціннісно-психологічні основи формування політичних переконань, зокрема взаємозв'язок цінностей та ідеологій як базових орієнтирів політичної поведінки особистості та соціальних груп. Висвітлено механізми впливу ціннісних систем на політичні установки, ідеологічну ідентифікацію та процеси політичної соціалізації.

Окрему увагу приділено ролі стереотипів у суспільній та політичній комунікації, їх функціям спрощення соціальної реальності, формування уявлень про «своїх» і «чужих», а також впливу стереотипізації на політичне сприйняття та міжгрупову взаємодію. Розглянуто як позитивні, так і деструктивні наслідки функціонування стереотипів у політичному дискурсі та соціальній взаємодії.

Акценти зроблено на ролі колективного несвідомого у формуванні політичних орієнтацій, архетипічних структур та глибинних культурних моделей, що впливають на політичну поведінку та масову свідомість. Проаналізовано відповідні типи політичної свідомості, їхні сутнісні риси та взаємозв'язок з типами політичних режимів. В такому контексті розглянуто феномен авторитарної особистості, її психологічні особливості, схильність до ієрархічного мислення, конформізму та орієнтації на сильну владу. Окремо висвітлено психологію масового суспільства, механізми масової поведінки, політичної мобілізації та впливу соціального середовища на індивідуальні політичні настанови та цінності.

Лекція 4. Способи формування політичної свідомості та політичної поведінки.

1. Політична соціалізація (ресоціалізація) та політична освіта як способи формування політичної свідомості та політичної поведінки.
2. Суспільно-політичні трансформації як чинник впливу на політичну психологію.
3. Роль суспільної уніфікації і деіндивідуалізації у політиці.
4. Тотальний контроль як засіб управління тоталітарним суспільством.

У лекції розглянуто основні способи формування політичної свідомості та політичної поведінки, зокрема політичну соціалізацію та ресоціалізацію як процеси включення індивіда в політичну систему. Також висвітлено роль політичної освіти у формуванні знань, цінностей, установок і моделей політичної участі. Акцентовано на виокремленні поняття громадянської освіти, її значенні для розвитку демократичної культури.

Окрему увагу приділено суспільно-політичним трансформаціям як важливому чиннику впливу на політичну психологію, зміну колективних уявлень, норм і політичної поведінки у періоди соціальних змін. Проаналізовано, як політичні та економічні перетворення впливають на рівень довіри, політичну активність та суспільну і політичну свідомість.

В контексті розгляду політичних трансформацій, зокрема тих, що призводять до запровадження тоталітарних методів управління, акцент зроблено на процесах суспільної уніфікації та деіндивідуалізації, їхній ролі у формуванні масової поведінки та зниженні автономності індивіда в політичному просторі. Відповідно, розглянуто психологічні механізми групового впливу, конформізму та втрати індивідуальної відповідальності. Також проаналізовано явище тотального контролю як інструменту управління суспільством в тоталітарних державах, його вплив на політичну свідомість, поведінку громадян та механізми підтримання політичної лояльності через систему примусу, ідеологічного тиску та контролю інформаційного простору.

Лекція 5. Політичні технології та політичне маніпулювання.

1. Поняття політичного маніпулювання.
2. Інформаційні технології і політична свідомість.
3. Закриті суспільства як об'єкт політичного маніпулювання.
4. Психолінгвістика. Політична лінгвістика, новомова.

У лекції розглянуто поняття політичного маніпулювання як цілеспрямованого впливу на політичну свідомість і поведінку індивідів та спільнот із використанням психологічних, інформаційних та комунікативних засобів. Висвітлено основні механізми психологічних маніпуляцій, їхні цілі, інструменти та умови ефективності в історичному контексті та сучасних політичних процесах.

Окрему увагу приділено ролі інформаційних технологій у формуванні політичної свідомості, зокрема впливу медіа, соціальних мереж та цифрових комунікацій на сприйняття політичної реальності, конструювання інформаційних потоків і поширення політичних наративів. Проаналізовано як інформаційне середовище може виступати інструментом мобілізації або маніпулятивного впливу, зокрема формуючи політичні цінності та стереотипи.

Акцент зроблено на специфіці закритих суспільств як певного об'єкта політичного маніпулювання, де обмежений доступ до інформації, контроль над комунікаціями та ідеологічна уніфікація посилюють ефективність впливу на масову свідомість і зменшують можливості критичного мислення. В такому контексті розглянуто роль психолінгвістики та політичної лінгвістики у дослідженні мовних механізмів впливу, зокрема феномен новомови як інструменту звуження смислового поля, контролю інтерпретацій та формування політично керованих моделей політичного мислення.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Теми	К-ть год.
Політична свідомість та політична діяльність	2
Феномен лідерства в політиці. Психологічні підходи до інтерпретації владних відносин (політичний контекст)	2
Політична ідентичність: формування та роль у політичних процесах	2
Способи формування політичної свідомості та політичної поведінки	2
Психологія натовпу та психологія масового суспільства	2

Тема 1. Політична свідомість та політична діяльність.

1. Форми політичної участі.
2. Теорії пояснення електоральної поведінки.
3. Чинники політичної мобілізації. Поняття та види масових рухів.
4. Протестна політична активність.
5. Ціннісні засади політичної поведінки.
6. Роль стереотипів у політиці та соціальній взаємодії.
7. Роль колективного несвідомого у формуванні політичних орієнтацій.
8. Суспільна та політична довіра. Роль соціального капіталу в політиці.

У межах вивчення теми від студентів очікується висвітлення сутності політичної свідомості та політичної діяльності як взаємопов'язаних складових функціонування політичної системи, а також розкриття основних форм політичної участі громадян у сучасних суспільствах. Окрему увагу повинно бути приділено розгляду різних типів і каналів політичної участі, включаючи інституційну та неінституційну взаємодію. Також передбачається розкриття

основних теорій пояснення електоральної поведінки, аналіз раціональних, соціально-психологічних та ідентифікаційних підходів до розуміння політичного вибору. Важливим є висвітлення чинників політичної мобілізації, а також поняття і типології масових рухів як форми колективної політичної дії. Окрему увагу повинно бути приділено розгляду протестної політичної активності, її причин, форм та ролі у процесах політичних трансформацій. Висвітленню підлягають також ціннісні засади політичної поведінки, зокрема вплив ідеологічних орієнтацій, культурних норм та індивідуальних настанов. Передбачено аналіз ролі стереотипів у політиці та соціальній взаємодії, їх функцій у спрощенні політичної реальності та формуванні політичних уявлень. Окремо має бути розкрито значення колективного несвідомого у формуванні політичних орієнтацій та моделей політичного сприйняття. Обов'язковим при вивченні теми є розуміння явищ суспільної та політичної довіри, а також розгляд ролі соціального капіталу в політиці як ресурсу, що забезпечує ефективність взаємодії між громадянами, політичними і неpolітичними інститутами та державою, і впливає на стабільність політичної системи.

Література:

- Головатий, М. Ф. (2006). Політична психологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. 400 с.
- Козирєв, М. П. (2018). Політична психологія: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 648 с.
- Лозинський, О. М. (2016). Політична психологія: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 251 с.
- Махно, Ю. (2024). Політична участь: сутність поняття та функції. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Політологія, випуск 17.
- Пірен, М. І. (2003). Основи політичної психології: навчальний посібник. Київ: Міленіум. 418 с.

Шайгородський, Ю. Ж. (2016). Вивчення форм політичної поведінки в Україні. *Політична наука в Україні. 1991–2016*. С. 221–235.

Тема 2. Феномен лідерства в політиці. Психологічні підходи до інтерпретації владних відносин (політичний контекст).

1. Поняття та типи політичного лідерства.
2. Політичне лідерство в умовах політичної конкуренції.
3. Поняття політичної диктатури. Феномен вождизму.
4. Теорії влади. Психологія влади.
5. Ієрархічні відносини в політиці. Державна ієрархія. Рівні, переваги і недоліки політичної ієрархії.
6. Легітимність політичної влади.

У межах вивчення теми студенти повинні продемонструвати знання сутності феномену політичного лідерства та його ролі у функціонуванні політичної системи, а також розглянути основні психологічні підходи до інтерпретації владних відносин у політичному контексті. Особливу увагу слід приділити аналізу поняття та типів політичного лідерства, розумінню його структурних і функціональних аспектів. Передбачається висвітлення особливостей політичного лідерства в умовах політичної конкуренції, зокрема механізмів формування лідерських позицій, боротьби за владу та впливу на електоральні процеси. Окремо слід розглянути поняття політичної диктатури та феномен вождизму як специфічні форми концентрації влади та персоналізації політичного управління. Важливим є ознайомлення з основами теорій влади та психологічними підходами до її розуміння, а також вміння аналізувати владу як соціально-психологічне явище, що базується на механізмах впливу, підпорядкування та легітимації. Студенти повинні вміти визначати мотиваційні та поведінкові аспекти прагнення до влади, а також її прояви у політичному процесі. Окрему увагу слід приділити розгляду ієрархічних відносин у політиці, структурі державної ієрархії, її рівням,

функціональним особливостям, а також перевагам і недолікам політичної ієрархії як форми організації влади. Складовою вивчення теми є розгляд явища легітимності політичної влади, чинників її формування та збереження, а також значення для стабільності політичних систем і ефективності державного управління.

Література:

- Вебер, М. (1998). Три чисті типи легітимного панування. У книзі: *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. Київ. С. 157–272.
- Кухта, Б. Феномен політичного лідера. Історичний силует на тлі епох. Львів: Кальварія, Львівська філія Української академії державного управління. 2000. С. 60–62.
- Лассвелл, Г. (2024). Психопатологія та політика.
- Головатий, М. Ф. (2006). Політична психологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ. 400 с.
- Козирєв, М. П. (2018). Політична психологія: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 648 с.
- Тоффлер, Елвін. (2007). Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила. Перекладач Наталка Бордукова. Харків: Акта. 688 с.

Тема 3. Політична ідентичність: формування та роль у політичних процесах

1. Відмінність між особистою, соціальною та політичною ідентичністю.
2. Компоненти політичної ідентичності.
3. Механізми формування і трансформації політичної ідентичності.

У межах вивчення теми студенти повинні продемонструвати знання сутності політичної ідентичності, її структури та ролі у формуванні політичної поведінки й участі індивідів у політичних процесах. Окрему увагу слід приділити розгляду відмінностей між особистою, соціальною та політичною

ідентичністю, розумінню їх взаємозв'язку та специфіки прояву в різних контекстах соціальної та політичної взаємодії. Від здобувачів очікується розуміння основних компоненти політичної ідентичності в межах її когнітивного, ціннісного та поведінкового вимірів, а також розуміння їхньої ролі у формуванні політичних орієнтацій, установок і моделей участі в політичному житті. Важливим є розгляд механізмів формування та трансформації політичної ідентичності, включаючи процеси політичної соціалізації, вплив соціального середовища, медіа, групової належності та інституційних чинників. Студенти повинні вміти аналізувати динаміку політичної ідентичності в умовах суспільних змін, кризових ситуацій та трансформацій політичних систем.

Література:

- Сміт, Ентоні Д. (1994). Національна ідентичність. Київ.
- Шайгородський, Ю. (2012). Цінності як детермінанти суспільного розвитку. *Сучасна українська політика*, № 26. С. 219–228.
- Шайгородський, Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. *Соціальна психологія*. 2009. № 4(36). С. 65–73.
- Вільчинська, І. Ю. (2009). Політична культура як ціннісно-нормативна основа політичної мотивації. *Політологічний вісник*. Випуск 41. С. 279–289. Київ: ІНТАС.
- Inglehart, Ronald. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton. Co, Дебора. (2023). Розвінчання міфів про стать та ідентичність. Київ: Наш Формат.

Тема 4. Способи формування політичної свідомості та політичної поведінки.

1. Політична соціалізація: форми та методи. Політична ресоціалізація особистості.

2. Засади формування громадянського суспільства
3. Політична освіта в демократичних та недемократичних суспільствах.
4. Політична цензура як спосіб впливу на політичну поведінку та суспільну свідомість.

У межах вивчення теми від студентів очікується висвітлення сутності способів формування політичної свідомості та політичної поведінки, а також розуміння чинників впливу на політичні орієнтації особистості в різних суспільно-політичних умовах. Окрему увагу слід приділити розгляду політичної соціалізації як процесу включення індивіда в політичну систему, вивченню її основних форм і методів, а також специфіки політичної ресоціалізації як зміни вже сформованих політичних настанов і моделей поведінки. Передбачається формування у студентів розуміння засад формування громадянського суспільства, зокрема інституційних та ціннісних, а також ролі політичної активності та відповідальності. Важливим є розуміння взаємозв'язку між розвитком громадянського суспільства та рівнем політичної участі та політичної культури. Окрему увагу слід приділити аналізу політичної освіти в демократичних та недемократичних суспільствах, її функцій, змісту та інструментів впливу на формування політичної свідомості громадян. Студенти повинні вміти порівнювати моделі політичної освіти в різних політичних системах та оцінювати їхній вплив на політичну поведінку. Додатковим аспектом для вивчення є розгляд політичної цензури як інструменту впливу на політичну поведінку та суспільну свідомість, її форм, механізмів реалізації та наслідків для функціонування політичної системи.

Література:

- Чабанна, М. (2014). Соціалізація політична. У: Хома Н. М. (ред.). *Політологія: навчальний енциклопедичний словник-довідник*. Львів: Новий Світ – 2000.
- Арабчук, Я. Роль політичних партій в соціалізації особистості. Гілея: науковий вісник. Випуск 74. Київ, 2013. С. 209–213.

- Царенко, О. О. Роль засобів масової комунікації в політичній соціалізації особистості. Гілея: науковий вісник. Випуск 52. Київ, 2012. С. 463–469.
- Швалб, Ю. М. (2015). Психологічні моделі соціалізації особистості. Актуальні проблеми психології. Том 7, випуск 38. С. 503–517.
- Чабанна, М. (2014). Маніпулювання психологічне. У: Хома Н. М. (ред.). *Політологія: навчальний енциклопедичний словник-довідник*. Львів: Новий Світ – 2000. С. 371.
- Шайгородський, Ю. (2009). Міфологія як засіб моделювання політичної реальності. *Віче*. № 15. С. 35–38.

Тема 5. Психологія натовпу та психологія масового суспільства.

1. Індивідуальне та колективне в політиці
2. Психологія натовпу.
3. Поняття та чинники формування масового суспільства.
4. Соціальна уніфікація та (де)індивідуалізація: цілі та методи.
5. Поняття тоталітаризму як політичного режиму. Засоби тотального контролю та тоталітарного маніпулювання. Відображення явища в антиутопіях XX ст.

У межах вивчення теми у студентів повинно сформуватись розуміння взаємодії індивідуального та колективного в політиці, а також здатність розкривати специфіку формування масової політичної поведінки в різних соціально-політичних умовах. Окрему увагу слід приділити розгляду психології натовпу як особливого соціально-психологічного феномену, його особливостям, пов'язаним з емоційним зараженням, зниженням індивідуальної відповідальності та посиленням ксенофобії та конформізму у груповій взаємодії. Студенти повинні розуміти поняття та чинники формування масового суспільства, зокрема роль урбанізації, медіа, масових комунікацій та соціальних трансформацій у посиленні масових форм політичної поведінки. Важливим є розуміння впливу масового суспільства на політичну свідомість,

рівень критичного мислення та механізми колективної мобілізації. Окрему увагу слід приділити аналізу процесів соціальної уніфікації та деіндивідуалізації, з розглядом їхніх цілей, інструментів та наслідків для політичної поведінки індивідів. Студенти повинні вміти пояснювати, як ці процеси впливають на формування масової ідентичності, політичної керованості та зниження рівня автономії особистості. Доповнить вивчення теми розгляд поняття тоталітаризму як політичного режиму, його ознак та механізмів функціонування. Окремо слід приділити увагу засобам тотального контролю та тоталітарного маніпулювання, включаючи ідеологічний, інформаційний та репресивний компоненти. Додатково передбачається аналіз відображення цих явищ в антиутопіях ХХ століття як інтелектуальних моделях критичного осмислення масового суспільства та тоталітарних режимів.

Література:

- Лебон, Гюстав. (2021). Психологія мас. Видавництво Андронум.
- Московічі, Серж. Століття натовпів.
- Корнхаузер, Вільям. (1992). Політика масового суспільства. *Політологічні читання*.
- Ортега-і-Гассет, Хосе. (1994). Бунт мас. У книзі: *Вибрані твори*. Київ: Основи. С. 15–139.
- Тард, Габріель. Суспільна думка і натовп.
- Фройд, Зигмунд. (2021). Психологія спільнот і аналіз людського «Я». 90 с.
- Фромм, Еріх. (1941). *Escape from Freedom*. New York: Henry Holt and Company.

ТЕМИ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

1. Якою мірою політична поведінка індивідів є раціональною в умовах інформаційної невизначеності?
2. Які когнітивні та емоційні чинники визначають політичне рішення виборця?
3. Чому політичні переконання демонструють високий рівень інерційності?
4. Які психологічні та соціальні детермінанти політичної участі громадян?
5. Яким чином соціальне середовище впливає на рівень електоральної активності?
6. Чи є політична апатія формою раціональної поведінки?
7. Які психологічні механізми визначають поведінку індивіда в умовах масової взаємодії?
8. Яким чином формується колективна поведінка в умовах політичної мобілізації?
9. Наскільки передбачуваною є поведінка масових політичних рухів?
10. Які психологічні чинники визначають ефективність політичного лідерства?
11. Яку роль відіграє харизма у процесі легітимації політичної влади?
12. Як співвідносяться особистісні характеристики лідера та інституційне середовище влади?
13. Яким чином формуються та відтворюються політичні стереотипи в суспільній свідомості?
14. Яку роль відіграють ціннісні орієнтації у структурі політичних переконань?
15. Чому ідеологічні установки характеризуються високим рівнем стійкості?

16. Які механізми формування політичної ідентичності в сучасних суспільствах?
17. Як співвідносяться політична, соціальна та особиста ідентичність індивіда?
18. Які чинники зумовлюють трансформацію політичної ідентичності?
19. Яку роль відіграють соціальні інститути у процесі політичної соціалізації?
20. Чи є політична соціалізація безперервним процесом протягом життєвого циклу індивіда?
21. Як освітні системи впливають на формування політичної свідомості?
22. Які психологічні механізми політичного впливу реалізуються через мас-медіа?
23. Як інформаційне середовище впливає на формування політичних установок?
24. Які ознаки дозволяють ідентифікувати маніпулятивні стратегії в політичній комунікації?
25. Яким чином цифровізація впливає на політичну поведінку громадян?
26. Чи змінюється структура політичної свідомості в умовах медіатизованої політики?
27. Які психологічні наслідки має зростання ролі соціальних мереж у політичній комунікації?

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Семінарські заняття відбуватимуться у форматі представлення індивідуальних та/або командних презентацій на теми, вказані у переліку до кожного заняття. Від студентів очікуються 2 індивідуальні або командні презентації (виступи), кожен з яких може бути оцінено в межах 15 б. Окремо оцінюється виконання інших зазначених форм робіт (участь у лекційних та семінарських дискусіях, рольових іграх, написання письмових робіт) в межах 30 б. Аналітичні роботи оцінюються в межах 20 б.

Підсумковий контроль у формі заліку передбачає отримання до 20 б.

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання враховують: розуміння теоретичного матеріалу; здатність застосовувати знання до аналізу політичних процесів; рівень аргументації та спроможність до критичного мислення; самостійність і оригінальність виконання завдань; навички усної комунікації; вміння працювати з емпіричною та джерельною базою, а також з науковою літературою; дотримання принципів академічної доброчесності.

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS.

Шкала ЄКТС	Визначення ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
A 91-100	Відмінні результати без помилок	Відмінно Зараховано
B 81-90	Результати вище середнього рівня з незначними помилками	Добре Зараховано
C 71-80	Загалом добрі результати з невеликою кількістю помилок	Добре Зараховано
D 66-70	Задовільні результати, але є значні недоліки	Задовільно Зараховано
E 60-65	Досягнуті мінімальні критерії успішності	Задовільно Зараховано
FX 30-59	Незадовільні результати, потрібна додаткова робота для отримання екзамену/ заліку	Незадовільно/ Не зараховано
F 0-29	Незадовільні результати, потрібне повторне вивчення освітньої компоненти	Незадовільно/ Не зараховано

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року), а також «Політиці відповідального використання застосунків генеративного штучного інтелекту в НаУКМА» (затвердженій наказом № 332 від 29.07.2025 р.).

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Almond, G., & Verba, S. (1963). *Громадянська культура і стабільність демократії*.
2. Арендт, Х. (2008). *Джерела тоталітаризму*. Київ: Дух і літера. 318 с.
3. Беттельгейм, Б. *Про психологічну привабливість тоталітаризму*.
4. Вебер, М. (1998). Три чисті типи легітимного панування. У *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика* (Київ, 1998), с. 157–272.
5. Вільчинська, І. Ю. (2009). Політична культура як ціннісно-нормативна основа політичної мотивації. *Політологічний вісник*, вип. 41, с. 279–289. Київ: ІНТАС.
6. Вятр, Є. (1977). *Соціологія політичних відносин*. PWN.
7. Гірник, А. М. (2010). *Основи конфліктології: Навчальний посібник*. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
8. Гірник, А. М., & Бобро, А. Ю. (2003). *Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. Основи*.
9. Головатий, М. Ф. (2006). *Політична психологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл.* Київ. 400 с.
10. Даймонд, Л. (2005). Консолідація демократії і політична культура. У О. Проценко (упоряд.), *Демократія: антологія* (с. 882–942). Київ: Смолоскип.
11. Козирєв, М. П. (2018). *Політична психологія: навч. посібник*. Львів: ЛьвДУВС. 648 с.
12. Корнхаузер, В. (1992). Політика масового суспільства. *Політологічні читання*.
13. Кутирьова, В. (2009). Політичні орієнтації як соціологічне поняття. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 881.

14. Лебон, Г. (2021). *Психологія мас*. Видавництво Андронум.
15. Лозинський, О. М. (2016). *Політична психологія: навч. посібник*. Львів: ЛьвДУВС. 251 с.
16. Махно, Ю. (2024). Політична участь: сутність поняття та функції. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*, вип. 17.
17. Москаленко, В. В. (2005). *Соціальна психологія: підручник*. Київ: Центр навчальної літератури. 624 с.
18. Московічі, С. *Століття натовпів*.
19. Ортега-і-Гассет, Х. (1994). *Бунт мас*. У Вибрані твори (с. 15–139). Київ: Основи.
20. Горностай, П. П., Слюсаревський, М. М., Татенко, В. О., Титаренко, Т. М., Хазратова, Н. В., та ін. (2018). *Основи соціальної психології*. Київ: Талком. 580 с.
21. Пірен, М. І. (2003). *Основи політичної психології: навчальний посібник*. Київ: Міленіум. 418 с.
22. Поппер, К. (1994). *Відкрите суспільство та його вороги*. Київ: Основи.
23. Воляннюк, Н. Ю., Ложкін, Г. В., Винославська, О. В., Блохіна, І. О., Кононець, М. О., Москаленко, О. В., Боковець, О. І., & Андрійцев, Б. В. (2019). *Соціальна психологія: навч. посіб.* Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 254 с.
24. Сімченко, Н. О., Солодовников, С. Ю., Гавриш, О. А., та ін. (2014). *Соціальний капітал: феноменологічна природа, форми прояву, конкурентоспроможність*. Київ: НТУУ «КПІ». 412 с.
25. Стегній, О. (2015). Соціологічні підходи до вивчення типів політичної культури. https://ukrsocium.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/26-35_no-2_vol-53_2015_UKR.pdf
26. Солдатенко, В. Ф., Бевз, Т. А., Горбатенко, В. П., та ін. (2009). *Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій*. Київ: Парламентське видавництво. 536 с.

- 27.Тард, Г. *Суспільна думка і натовп*.
- 28.Тоффлер, Е. (2000). *Третя хвиля*. Київ: Видавничий дім «Всесвіт». 480 с.
- 29.Траверсе, Т. М. (2013). *Політична психологія: навчальний посібник*. Київ: Парламентське видавництво. 240 с.
- 30.Фройд, З. (2021). *Психологія спільнот і аналіз людського «Я»*. 90 с.
- 31.Чабанна, М. (2014). Маніпулювання психологічне. У Н. М. Хома (ред.), *Політологія: навчальний енциклопедичний словник-довідник* (с. 371). Львів: Новий Світ – 2000.
- 32.Чабанна, М. (2008). Політична культура тоталітарного суспільства. *Наукові записки НаУКМА*, 82, 35–39.
- 33.Чабанна, М. (2014). Соціалізація політична. У Н. М. Хома (ред.), *Політологія: навчальний енциклопедичний словник-довідник* (с. 616–617). Львів: Новий Світ – 2000.
- 34.Шайгородський, Ю. (2009). Міфологія як засіб моделювання політичної реальності. *Віче*, 15, 35–38.
- 35.Шайгородський, Ю. (2012). Цінності як детермінанти суспільного розвитку. *Сучасна українська політика*, 26, 219–228.
- 36.Швалб, Ю. М. (2015). Психологічні моделі соціалізації особистості. *Актуальні проблеми психології*, 7(38), 503–517.
- 37.Штомпка, П. (2022). *Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору*. Київ: Дух і Літера.
- 38.Conge, P. J. (1988). The concept of political participation: Toward a definition. *Comparative Politics*, 20(2), 241–249.
- 39.Fromm, E. (1941). *Escape from Freedom*. New York: Henry Holt and Company.
- 40.Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton.

Додаткова література

1. Адорно, Т. (1950). Авторитарна особистість. Н.-Й., 1950.

2. Арабчук, Я. Роль політичних партій в соціалізації особистості. Гілея: науковий вісник. Вип. 74. К., 2013. С. 209–213.
3. Арендт, Х. (2008). Джерела тоталітаризму. К.: Дух і літера, 2008.
4. Бебик, В. М., Головатий, М. Ф., Ребкало, В. А. Політична культура сучасної молоді. К., 1996.
5. Бортніков, В. Демократія участі як суспільний феномен. Сучасна українська політика. Політика і політологи про неї. 2018. № 12. С. 334–341.
6. Бурмака, М. П. Громадянська культура як детермінанта становлення демократії в українському суспільстві. Політол. вісн. – К.: ІНТАС, 2009. Вип. 41. С. 261–278.
7. Васютинський, В. О. Психологічна правда про індивідуалізм і колективізм : монографія / В. О. Васютинський ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К. : Міленіум, 2016. – 138 с.
8. Васютинський, В. Психологічні виміри спільноти : монографія; НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. - К. : [Золоті ворота], 2010. - 119 с.
9. Вебер, М. Покликання до політики // Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика - Київ, 1998. - С. 173-191.
10. Головатий, М. Ф. Професія політик. К., 2000.
11. Головаха, Є. Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особливості. Політологічні читання. 1992. № 1.
12. Горбатенко, В. Стратегія модернізації суспільства. Україна і світ на зламі тисячоліть. К., 1999.
13. Деніел Гоулман. Соціальний інтелект. Нова наука про людські відносини.
14. Дейв Гроссман, Лорен Крістенсен. Бій. Психологія і фізіологія воїна в часи війни та миру.

15. Дембицька, Н. До розробки понятійного апарату теорії політичної соціалізації. Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / за ред. С. Д. Максименка, В. Т. Циби, Ю. Ж. Шайгородського та ін. Київ : Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 145–158.
16. Донченко, О., Ю. Романенко. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психологічного повсякдення). К.: Либідь, 2001. 334 с.
17. Дранчук, І. (2023). Політичні цінності як аксіологічні засади функціонування суспільства і держави. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3(58).
18. Дьоміна, О. С. Політичні цінності та їх сутність. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін : [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. - Спецвипуск : Політика і духовність в умовах глобальних викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, 2-3 квітня 2014 р. - С. 105-110.
19. Єфтені, Н.М. Особливості формування політичної свідомості. Політичне життя. 2019. № 4. С. 66–70.
20. Інтегральні процеси в Україні та політичний вибір особистості : монографія / за ред. В. П. Казміренка. Київ : Міленіум, 2008. 360 с.
21. Карковська, Р. Дослідження цілісності політичної орієнтації особистості. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ : Плай, 2004. Вип. 9. Ч. I. С. 151–158.
22. Скотт Беррі Кауфман. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію (2023).
23. Деніел Канеман, Кас Санстейн, Олів'є Сібоні. Шум. Хибність людських суджень. Вид-во: Наш формат. 2022.

24. Колективне несвідоме як об'єкт вивчення політичної психології: зб. наук. статей / ред. В. О. Васютинський ; АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. - К. : [б.в.], 1997. - 56 с.
25. Косілова О.І. Політична участь як форма реалізації політичних прав: теоретикоправовий дискурс. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2021. № 2(50). С. 127–133.
26. Костельнюк М.М. Політична участь як визначальний чинник демократизації політичного процесу. *Politicus*. 2019. № 3. С. 32–37.
27. Колесник Ю., Окуньовська Ю. Політична довіра як один із основних чинників демократії. Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень. 2022. 324–327.
28. Кулеба О. Політична участь: суть, різновиди та особливості. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2010. Вип. 22. С. 65–69.
29. Кочубей Л. О. Політичні конфлікти в сучасній Україні: технології запобігання та специфіка перебігу / Л. О. Кочубей // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2008. – Вип. 41 (підсерія «Курасівські читання»). – 267 с.
30. Кухта Б. Феномен політичного лідера. Історичний силует на тлі епох. – Львів : Кальварія, ЛФУАДУ. 2000. С. 60–62.
31. Лассвелл Г. Психопатологія та політика. (2024).
32. Грег Лук'янофф, Джонатан Гайдт. Крихкість інтернет-покоління. Як тепличне виховання шкодить сучасній молоді. Наш Формат, 2022. 400 с.
33. Лісовий В. Культура — ідеологія — політика. — К., 199.
34. Мельник Л. П. Психологія управління: Курс лекцій. — К., 1999.
35. Муази Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ, *The Geopolitics of Emotion*. Вид-во Брайт Букс, 2018. 184с.
36. Орвелл, Джордж (2021). Колгосп тварин. Переклад з англ.: В'ячеслав Стельмах. Київ: BookChef.

37. Пирог Г. Політичні орієнтації: системно-психологічний підхід. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 18. С. 336-341.
38. Пірен М. І. Етнопсихологія: підручник для студентів / М. І. Пірен. – К.: Ун-т «Україна», 2011. – 525 с.
39. Пірен М. І. Основи конфліктології. — К., 1999.
40. Піча В. М. Соціологія: загальний курс: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти України. — К., 1999.
41. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посіб. — К., 1996.
42. Політичні технології регулювання міжетнічної та міжконфесійної взаємодії у новітніх українських реаліях: аналітична доповідь / за ред. С. Римаренко. – К.: ІПіЕНА ім. І. Ф. Кураса НАП України. – 2014. – 188 с.
43. Г. Почепцов. СССР. Страна, созданная пропагандой. Київ, вид-во Фоліо, 2019.
44. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / відп. ред. В. О. Васютинський. - К. : Док-К, 1997. - 163 с.
45. Райх В. Психологія мас і фашизм.
46. Рассел Б. Влада.
47. Г. Рослінг, О. Рослінг, А. Рослінг-Рьоннлунд. Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо. Вид-во: Наш формат, 2019.
48. Дж. Рубенфельд, Е. Чуа. Три сили. Як виховують в успішних спільнотах. Т.-Й., 2014.
49. Е. Соєр, Р. М. Гогарт. Міф досвіду. Чому ми засвоюємо хибні уроки і як це виправити? Вид-во: Наш формат, 2022.
50. О. Сібоні. Досить уже помилок. Як наші упередження впливають на наші рішення. Вид-во: Наш формат, 2021.
51. Сміт Е. Д. Національна ідентичність. — К., 1994.

52. Со Д. Розвінчання міфів про стать та ідентичність. К.: Наш формат, 2023.
53. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила / Перекладач: Наталка Бордукова. - Харків : Акта, 2007. - 688 с.
54. Царенко О. О. Роль засобів масової комунікації в політичній соціалізації особистості. Гілея: науковий вісник. – Вип. 52. К., 2012. С. 463–469.
55. О. Черненко, С. Гнатюк, В. Петрик, В. Гурєєв, В. Курганевич. Сучасні технології нейролінгвістичного програмування. (2021).
56. Чумиков А. Н. Керування конфліктами / А. Н. Чумиков. – К., 2003. – 97 с.
57. Карл Густав Юнг. Психологія несвідомого. Вид-во: ВД «Сварог», 2022.
58. Карл Густав Юнг (2018). Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія.
59. Шайгородський, Ю.Ж. (2016) Вивчення форм політичної поведінки в Україні. Політична наука в Україні. 1991-2016. С. 221-235.
60. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей. К.: Український центр політичного менеджменту, 2007.
61. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. Соціальна психологія. 2009. № 4(36). С.65–73.
62. Dono, M., Alzate, M., & Sabucedo, J. M. (2024). Slicing the Gordian Knot of Political Extremism: Issues and Potential Solutions Regarding Its Conceptualization and Terminology. *Journal of Social and Political Psychology*, 12(1), 140-156. <https://doi.org/10.5964/jspp.12989>
63. Ekholm, K., Bäck, H., & Renström, E. A. (2022). Sympathizing With the Radical Right: Effects of Mainstream Party Recognition and Control of Prejudice. *Journal of Social and Political Psychology*, 10(1), 141-157. <https://doi.org/10.5964/jspp.9235>

64. Gale, J., Staerklé, C., Green, E. G. T., & Visintin, E. P. (2021). Multicultural Attitudes in Europe: A Multilevel Analysis of Perceived Compatibility Between Individual and Collective Justice. *Journal of Social and Political Psychology*, 9(2), 419-437. <https://doi.org/10.5964/jspp.7081>
65. Kello, K. (2018). Identity and Othering in Past and Present: Representations of the Soviet Era in Estonian Post-Soviet Textbooks. *Journal of Social and Political Psychology*, 5(2), 665-693. <https://doi.org/10.5964/jspp.v5i2.737>
66. Leveaux, S., Nera, K., Fagnoni, P., & Klein, P. P. P. L. (2022). Defining and Explaining Conspiracy Theories: Comparing the Lay Representations of Conspiracy Believers and Non-Believers. *Journal of Social and Political Psychology*, 10(1), 335-352. <https://doi.org/10.5964/jspp.6201>
67. Mashuri, A., Putra, I. E., & Montiel, C. (2022). Political Psychology of Southeast Asia. *Journal of Social and Political Psychology*, 10(2), 491-500. <https://doi.org/10.5964/jspp.10133>
68. Michalski, P., Marchlewska, M., Szczepańska, D., Rogoza, M., & Molenda, Z. (2023). When Politics Affects the Self: High Political Influence Perception Predicts Civic and Political Participation. *Journal of Social and Political Psychology*, 11(2), 516-533. <https://doi.org/10.5964/jspp.8379>
69. Neufeld, K. H. S., Starzyk, K. B., & Gaucher, D. (2019). Political Solidarity: A Theory and a Measure. *Journal of Social and Political Psychology*, 7(2), 726-765. <https://doi.org/10.5964/jspp.v7i2.1058>

Основна література доповнює інформацію, представлену на лекційних заняттях, та є допоміжною у підготовці до семінарських занять. Додаткова література є рекомендованою для поглиблення знань з окремих тем, зокрема обраних студентами для написання письмових робіт або підготовки усних виступів.